

ACADEMIE SERBE DES SCIENCES ET DES ARTS
COMITE INTERACADEMIQUE DE BALKANOLOGIE
DU CONSEIL DES ACADEMIES DES SCIENCES ET DES ARTS
DE LA R.S.F.Y. ET L'INSTITUT DES ETUDES BALKANIQUES

BALCANICA

ANNUAIRE DU COMITE INTERACADEMIQUE
DE BALKANOLOGIE DU CONSEIL DES ACADEMIES
DES SCIENCES ET DES ARTS DE LA R.S.F.Y. ET DE L'INSTITUT
DES ETUDES BALKANIQUES

X

BELGRADE 1979.

раздобља у животу овог савеза, најновија књига дала је нешто ново. Њена предност је у томе што је поред архивског материјала имала на располагању и далеко опсежнију литературу, што није увек стајало на располагању и свима осталим претходницима. Међутим, налазећи се пред врло богатим и разнородним материјалом, а имајући у првом реду архивску грађу која се односи на везе овог савеза с Европом (што је ранијим ауторима било само делимично доступно), Јордаке је усмерио своју пажњу првенствено на односе Мале Антанте према Европи, запостављајући односе међу чланицама. То произилази из краћег али садржајног предговора (стр. 9—12). Интегрални текст подељен је на четири дела. У погледу периодизације Јордаке не мења ништа. Први део његове студије обухвата период од оснивања овог савеза 1920—21. до 1929. године (стр. 17—78). Указујући на основне циљеве овог савеза, аутор истиче европске политичке оквири. Други део (стр. 79—151) говори о судбини савеза у оквиру светске економске кризе па чак и о политичким догађајима далеко од Европе (на пример Кинеско-јапански сукоб). Трећи део (стр. 153—267) обухвата период од следеће три године и — у оквирима у којима је аутор замислио своје излагање — сеже све до пада румунског министра иностраних послова Николаја Титулескуа, личности којој несумњиво припада значајно место на међународној политичкој сцени поменутог раздобља, нарочито када је реч о односима балканских земаља и Европе. Последњи део (стр. 269—327) говори о последњим данима савеза Мале Антанте.

Завршавајући излагање, могли бисмо да поновимо са аутором који у закључку (стр. 329—336) каже између осталог и следеће: „За 18 година колико је Мала Антанта живела, она је служила за одржавање физичког интегритета својих чланица, док је њен главни циљ био, у току читавог овог дугог периода, одбрана територијалног status quo-a. Она је одиграла позитивну улогу у европској политици између два светска рата, дајући значајан прилог миру у Европи, колективној безбедности и поштовању основних принципа међународног права”.

Све у свему, закључи до којих су дошли и ранији истраживачи овог питања. Међутим, како је обрађена на једном светском језику, и како је поставила проблем са европског гледишта, налазимо да је ова књига одговорила свом циљу и указала на могућност интересовања за Малу Антанту код низа историчара који не познају српскохрватски, румунски, чешки или словачки — језике на којима постоји бројна литература о овом савезу.

У прилогу аутор даје текстове најважнијих уговора између држава Мале Антанте (стр. 339—360) као и попис литературе (стр. 363—367). Служење књигом олакшава алфабетски индекс (стр. 377—392).

Дубоко смо убеђени да ће најновија монографија о савезу Мале Антанте Николаја Јордакеа бити неопходна свима оним историчарима који се баве питањима из области међународних односа између два светска рата ради што бољег расветљавања односа између малих и великих земаља у овом периоду.

Милан Ванку

В. К. Волков, МЫНХЕНСКИЙ СГОВОР И БАЛКАНСКИЕ СТРАНЫ, Москва 1978.

Један од најпознатијих совјетских историчара дипломатске историје новијег доба, посебно историје односа земаља и народа Европе између два светска рата В. К. Волков појавио се у 1978. години

са новом књигом, *Минхенски договор и балканске земље*.

Овом крупном догађају који је представљао један од последњих великих уступака западних сила Француске и Велике Британије

све осорнијем немачком нацизму, и представљао у одређеном смислу прекретницу у односима великих сила на европском континенту, до сада је у европској историографији посвећена знатна пажња. Томе је допринело отварање архивских фондова дипломатске грађе између два светска рата у Чехословачкој, Немачкој, Великој Британији, Југославији и делимично у Мађарској, Румунији, Бугарској и још неким земљама као и публиковање дела те грађе. Последњих година појавило се низ расправа, студија и чланака у овим земљама, које директно или индиректно обрађују и Минхенски договор четири велике силе. Од земаља југоисточне Европе изузетак представљају Грчка и Турска где је до сада прилично мало писано и објављивано о овим догађајима.

Постојање широког и обимног фонда литературе у коме је уз знатан број добрих радова објављено доста и ненаучних и политички тенденциозних радова, отежавало је рад аутора на овој књизи. Он је морао велику пажњу да посвети коришћењу архивских извора како оних који су објављени тако и оних који се чувају по архивима.

Волков је као искусни историчар-марксиста успео да савлада све ове потешкоће и да компонује научно засновану и документовану књигу која се и поред тога што је набијена подацима, лако чита.

Црвена нит књиге усмерена је на откривање и објашњавање утицаја Минхенског договора и свега оног што је везано за тај догађај на унутарњу и спољну политику земаља југоисточне Европе и на њихове међусобне односе и односе према великим силама. Управо у ово време крајем 1938. и почетком 1939. завршен је процес истискивања супарника Рајха на Балкану у области привреде и трговинске размене и почело раздобље све снажније експанзије немачког нацизма у овом смеру у области политичких, културних, војних и других веза и односа.

У првој глави, „Чехословачка криза“ и став влада Југославије и

Румуније према судбини Чехословачке, стр. 16—69, обрађено је политичко удаљавање владе Милана Стојадиновића од Чехословачке и њено приближавање хортијевској Мађарској, напуштање Чехословачке од стране владајућих кругова Југославије и Румуније и распад Мале Антанте, као и однос ових двеју влада према Чехословачкој после минхенског диктата и насртаја Мађарске на Чехословачку републику у новембру 1938. године. У обради ових значајних збивања у време минхенске кризе у троуглу земаља чланица Мале Антанте аутор се претежно служио подацима из архивских извора чехословачке, југословенске и немачке провенијенције.

У другој глави, „Минхен и питање спољнополитичке оријентације Бугарске“, стр. 70—128, обрађени су: криза монархофашистичког режима у Бугарској, спољна политика Бугарске уочи и у време минхенске кризе и заоштравање унутарњих противуречности и политичких борби у Бугарској у вези са спољнополитичком оријентацијом бугарске владе и све изразитијом опасношћу од унутарњег и спољног фашизма. Аутор је радећи ову главу користио и бугарске архивске изворе али ипак у ограниченом обиму тако да је и овде морао обилно да користи податке из југословенских, чехословачких и немачких архива.

У трећој глави, „Проблеми балканске политике Турске и Грчке и минхенски договор“, стр. 129—173, обрађени су: место и положај Турске и Грчке у сплету међународних односа на Балкану у првој половини 1938, политичка оријентација турске и грчке дипломатије у време заоштравања односа у централној Европи у лето 1938. и погледи турске и грчке владе на односе на Балкану уочи минхенског споразума и непосредно после њега. С обзиром на мали број радова из ове проблематике у Турској и Грчкој и још мањи обим публикованих извора, аутор се морао, претежно, служити изворима суседних земаља и општом литературом.

У четвртој глави, „Балканска политика западних држава и зе-

маља Осовине после Минхена и њен утицај на стање у Југославији и Румунији", стр. 174—254, главна пажња је посвећена анализи борбе ових двеју групација за позиције на Балкану, затим одјеку Минхенског диктата на унутарња кретања и спољне односе ових двеју земаља као и формирању познате политике лавирања влада Југославије и Румуније између западних сила и сила Осовине.

У петој глави, „Балканске земље у периоду заопштравања политичке кризе у Европи", стр. 255—313, обрађена су: настојања Немачке и Италије у зиму 1938/1939. да оснују профашистички блок на Балкану, јачање унутарполитичких борби у земљама Балкана у вези са заопштравањем међународних односа уопште и посебно због јачања фашистичке опасности у свету и на крају стање унутар Балканске антанте у првим месецима 1939. у периоду дефинитивног разбијања Чехословачке републике од стране Немачке и преишоња нацистичке експанзије даље на исток и југоисток.

Од стране 314 до 321. аутор је изложио кондензован закључак у

коме се поред осталог указује на крупне негативне последице политике нагађања четири велике силе за читав свет а посебно на одnose и даљњи развој земаља југоисточне Европе.

Капитулација западних сила пред захтевима немачких нациста у Минхену, не само да није смирила Хитлера и његове истомисљенике, већ им је подстакла нове експанзионистичке и освајачке апетите који су посебно снажно били изражени према европском истоку и југоистоку.

На крају књиге дат је именски регистар који ће олакшати коришћење књиге у научне сврхе.

Књига др Волкова својим многостраним вредностима и квалитетима, својом мајсторски сročеном композицијом, методом аналитичко-синтетичког документованог излагања материје и општом научном озбиљношћу представља нови допринос историографији међународних односа између два светска рата и биће радо читана и од научне и од шире читалачке публике.

Душан Лукач

Др Живко Аврамовски, ТРЕЋИ РАЈХ И БОРСКИ РУДНИК
Бор, 1975. стр. 300

Проф. др Живко Аврамовски и у својој новој монографији *Трећи Рајх и Борски рудник*, остао је доследан своме сопственом методу и систему истраживања и презентирања историјске материје. Као и у својим ранијим студијама и монографијама он је и у књизи *Трећи Рајх и Борски рудник*, остао поборник аналитичко-синтетичког уобличавања и излагања историјске материје уз богато документовано поткрепљивање сваког значајнијег догађаја и тренутка у процесу који захвата и обрађује.

Тематика коју Аврамовски обрађује у овој књизи и поред свога огромног научног и привредног значаја била је до недавна у нашој историографији потпуно заостављена. У исто време публи-

коване су из ове области десетине књига у иностранству, нарочито у Немачкој, у којима се привредни односи Трећег Рајха и земаља југоисточне Европе почесто објашњавају на пристрасан начин и са сопствених позиција. Тако је привредна експанзија Трећег Рајха према југоистоку често представљана, као равноправна и обострано корисна мисија једне индустријски развијене земље у привредно неразвијеним земљама. Књига Живка Аврамовског уз све своје друге корисне поуке и квалитете непристрасно и научно оповргава овакве теорије и на основу података и критички коришћених извора објашњава суштину и смисао експанзије Трећег Рајха према југоистоку, користећи